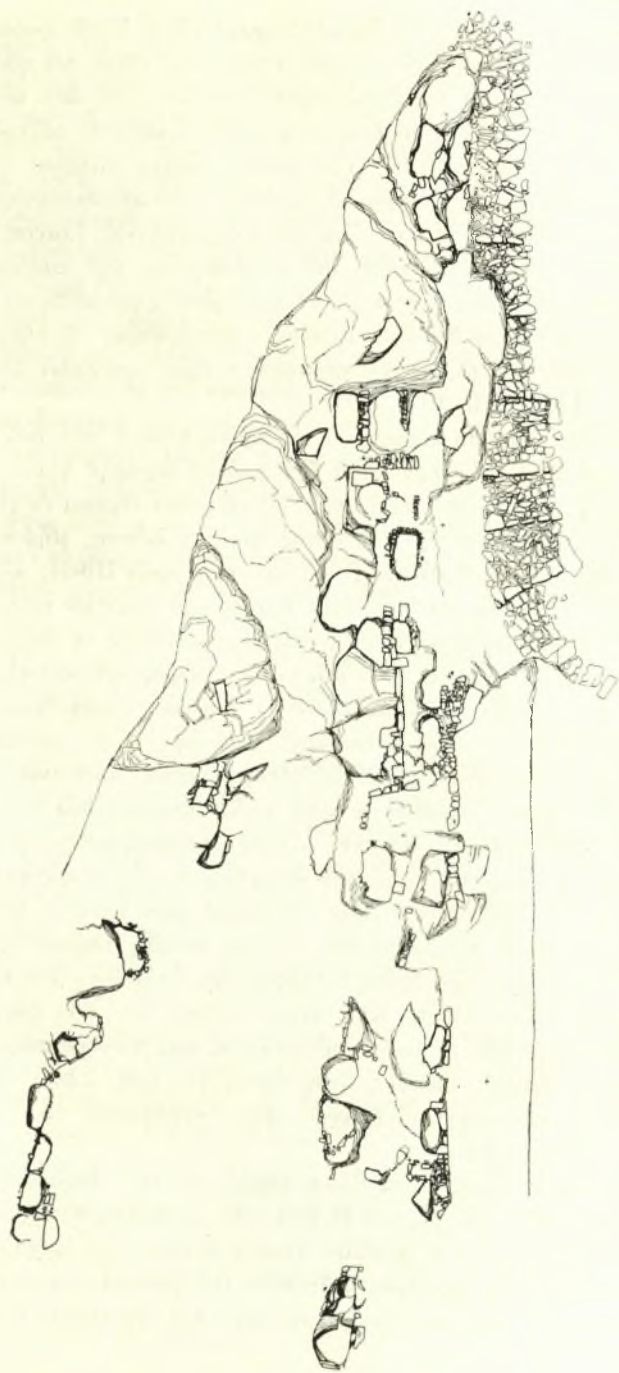

14. ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΘΗΡΑΣ

(Πίν. 122 - 130)

Ἡ ἐφετεινὴ ἀνασκαφικὴ ἐρευνα εἰς τὸ νεκροταφεῖον τῆς ἀρχαίας Θήρας ὑπῆρξε σύντομος, διήρκεσεν ἑννέα μόνον ἡμέρας ἀπὸ 9 - 17 Δεκεμβρίου, ἔδωσεν ὅμως ἐνδιαφέροντα εὐρήματα. Ὡς βοηθὸς ἔλαβε μέρος ἡ ἀρχαιολόγος δ. Νίκη Ἐτζέογλου.

Ὁ καθαρισμὸς τοῦ λιθοστρώτου τῆς ἀρχαίας «σκυρωτᾶς» ὁδοῦ, τὸ ὁποῖον εἶχε ἀποκαλυφθῆ μετὰ τὴν πρώτην στροφὴν (ΠΑΕ 1965, 183), ἔδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ἐνιαῖον, ὡς ἄφηνε νὰ φανῆ ἡ κανονικὴ σειρὰ τῶν ταφικῶν κατασκευῶν, αἵτινες βαίνουν κατὰ μῆκος τῆς ἐσωτερικῆς πλευρᾶς. Τὸ τελευταῖον τμήμα παρουσιάζει μεγαλύτεραν κλίσιν, ἡ ὁποία δὲν ἐξομαλύνεται πρὸς τὸ μέσον, ἀλλ' εἰς ἀπόστασιν 19.70 μ. ἀπὸ τὴν δευτέραν στροφὴν (ΠΑΕ 1966, 137) δημιουργεῖται διαφορὰ ἐπιπέδων 1 μ. περίπου. Αἱ βαθμίδες τοῦ λιθοστρώτου, καθ' ὅσον πλησιάζουν πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐμφανίζονται ἀπόκλισιν πρὸς τὰ ἔξω καὶ καταλήγουν εἰς κλιμακωτὴν ἀτραπὸν, ἣτις διαγράφει καμπύλην πρὸς ΒΑ. καὶ κατέρχεται περισσότερον ἀπότομα τὴν κλιτύν (εἰκ. 1). Ποῦ ὠδήγει ἡ ἀτραπὸς αὕτη δὲν ἐξηκριβώθη, διότι αἱ βαθμίδες διακόπτονται καὶ ἡ συνέχεια δὲν εἶναι σαφής. Κατὰ τὸ τέλος περίπου τοῦ σωζομένου τμήματος ἀπεκαλύφθη μία τεφροδόχος ὕδρια, πλήρης ὀστῶν (πίν. 122α. β). Ἦτο τοποθετημένη ὀρθία καὶ στερεωμένη ἐξωτερικῶς διὰ λίθων. Τὸ ὑπόλοιπον τμήμα τῆς κυρίας ὁδοῦ, μήκους 38.80 μ. μέχρι τῆς πρώτης στροφῆς, παρουσιάζει εὐθύγραμμον πορείαν καὶ κανονικὴν κλίσιν. Μέχρις ἀποστάσεως 13.50 μ. ἀπὸ τὸ σημεῖον τῆς διακοπῆς τὸ φυσικὸν πέτρωμα φθάνει εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ λιθοστρώτου καί, ὅπου συμβαίνει νὰ εἶναι στενότερον τοῦ πλάτους τῆς ὁδοῦ, συμπληρώνεται διὰ λίθων εἰς πλάτος 2.80 μ. Ἐξωτερικὸν ἀνάλημμα ἐκ μεγάλων λίθων εἰς μῆκος 3.70 μ. συγκρατεῖ τὴν συμπλήρωσιν ταύτην πρὸς τὴν κατωφέρειαν. Τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ὁδοῦ ἀνήκει βεβαίως εἰς τὴν ἀρχαϊκὴν ἐποχὴν, καθὼς δεικνύει ἡ σειρὰ τῶν ταφικῶν κατασκευῶν καὶ πυρῶν, ἣτις δὲν ἀπομακρύνονται τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ πλευρᾶς. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται, ὅτι τὸ ἐν συνεχείᾳ τμήμα μέχρι τῆς δευτέρας στροφῆς, καθὼς καὶ ἡ ἀτραπὸς, εἶναι παλαιότερα καὶ κατόπιν κατεσκευάσθη ἢ ἀνετωτέρα ἀνάβασις, ἡ ὁποία θὰ ἔπρεπε νὰ καλύψῃ τὸ τμήμα τοῦτο διὰ τὴν ὁμαλὴν συνέχειαν τοῦ ἐπιπέδου

Εικ. 1. Σχέδιον του χώρου της ανασκαφής.

ἀπὸ τὴν πρώτην στροφὴν. Ὅτε ἡ ἀτραπὸς ἠχρηστεύθη, ἔλαβε χώραν καὶ ἡ ἐντὸς τῆς ὑδρίας ταφή. Ἄλλ' εἰς τὸ τμήμα τοῦτο τῆς ὁδοῦ δὲν εὐρέθησαν ἴχνη δευτέρου λιθοστρώτου εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον, ἐνῶ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν βαθμίδων ἔχουν χρησιμοποιηθῆ λαξευτοὶ λίθοι ἐκ ταφικῶν κρηπιδωμάτων. Ἐπὶ τοῦ λιθοστρώτου εὐρέθησαν τεμάχια ὑαλίνου ληκυθίου ρωμαϊκῆς ἐποχῆς, ἦτο ἄρα ἐν χρήσει εἰς χρόνους πολὺ μεταγενεστέρους τῶν ἀρχαϊκῶν. Τὸ πιθανώτερον λοιπὸν εἶναι ὅτι ἡ ἀρχαϊκὴ ὁδὸς ἔπαυσε νὰ χρησιμοποιηθῆ μετὰ τὴν ἐγκατάλειψιν τοῦ νεκροταφείου καὶ κατεσκευάσθη ἄλλη περισσότερον σύντομος κάθοδος.—Παραλλήλως ἐξηκολούθησεν ἡ ἀποκάλυψις τῆς ὁδοῦ μετὰ τὴν δευτέραν στροφὴν, ἣτις ἐφθασεν εἰς μῆκος 36 μ. Ταφικαὶ κατασκευαὶ κατὰ μῆκος τοῦ τμήματος τούτου καὶ πάλιν δὲν παρετρήθησαν (βλ. ΠΑΕ 1966, 137).

Ἡ ἀνασκαφὴ ἐνηργήθη κυρίως εἰς τὰ πρᾶνῃ μεταξὺ τῶν δύο σκελῶν τῆς ὁδοῦ. Εἰς ἓνα ἐκ τῶν βράχων παρὰ τὴν πρώτην στροφὴν ἡ ἄνω ἐπιφάνεια εἶχε λαξευθῆ κατὰ τρόπον ἀφήνοντα εἰς τὸ μέσον ἕξαγμα ἐν εἶδει κυβολίθου. Ὅπισθεν εἶχεν ἀνοιγῆ ὀρθογώνιος περίπου λάκκος, μήκους 1.85, πλάτους 0.80 καὶ βάθους 0.35 μ. Τοιχάριον ἐκ μικρῶν λίθων, εἰς μῆκος 3.75 μ., συνεκράτει τὰ χῶματα κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν (πίν. 122γ). Ἐντὸς τοῦ λάκκου ὑπῆρχε πυρὰ ταφῆς, ἣτις εἶχε καλυφθῆ δι' ἀτάκτως ἐρομιμένων λίθων. Τὰ κτερίσματα ἦσαν μία μελανόμορφος ὀφθαλμοτὴ κοτύλη φέρουσα πρόχειρον παράστασιν ἀνακεκλιμένου Διονύσου κρατοῦντος κέρας καὶ ἄλλα μικρότερα ἀγγεῖα. Εἰς ἀπόστασιν 10 μ. ὑψηλότερα συνεπληρώθη ἡ ἀποκάλυψις μιᾶς συστάδος ἐκ πέντε οἰκογενειακῶν προφανῶς ταφῶν (πίν. 123α, β). Ὁ χῶρος περικλείεται ἀπὸ τρεῖς βράχους, δύο τῶν ὁποίων συνδέονται δι' ἀναλημματικῶν τοίχων, οἵτινες σχηματίζοντες ὀξεῖαν γωνίαν συγκρατοῦν τὰ χῶματα πρὸς τὴν ἀνωφέρειαν. Τὸ μῆκος τῶν εἶναι 1.60 καὶ 2.10 μ., τὸ ὕψος μέχρι 1.70 μ. Αἱ ταφαὶ ἦσαν καύσεις ἐντὸς ἐπιμήκων λάκκων, οἱ ὁποῖοι περιβάλλονται ἀπὸ τὰ συνήθη ταφικὰ κρηπιδώματα. Ἐπειδὴ τὸ μεταξὺ τῶν βράχων ἔδαφος ἦτο ἐπίπεδον, δὲν φαίνεται ὅτι τὰ κρηπιδώματα ἀπετελοῦντο ἀπὸ περισσότερους τῶν δύο δόμων. Ὡς ὑλικὸν εἶχε χρησιμοποιηθῆ γόδινος ἀβεστολίθος καὶ ἐρυθρὸς πῶρος. Ἐπὶ ἑνὸς τάφου ἔκειτο μικρὸς κυβόλιθος, ἄνευ ἐπιγραφῆς (πίν. 122δ), ἀλλ' ἐπὶ τῆς παρεῖας τοῦ ὑπερκειμένου βράχου ἦσαν ἐγχάρακτα δύο ὀνόματα ΔΑΝΥΤΑΙΑΣ καὶ ΠΑΣΕΙΘΟΟΣ.

Ἐκαθαρίσθησαν ἐπίσης πέντε ἄλλαι πυραὶ, ἐκ τῶν ὁποίων καλύτερα κτερίσματα ἔδωσαν δύο πρὸς Ν. τοῦ ἐν ἔτει 1961 ἀποκαλυφθέντος λαξευτοῦ τάφου καὶ εἰς ἀπόστασιν 5 μ. περίπου ἐσωτερικώτερον τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ. Ἀμφότεραι ἔκειντο ἐντὸς προχείρου λαξεύσεως τοῦ φυσικοῦ πετρώματος καὶ ἐπροστατεύοντο κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν πλευρὰν διὰ προχείρων τοιχαρίων.

Μῆκος εἶχον ἢ μία 1.40 καὶ ἡ ἄλλη 1.60 μ., πλάτος 0.60 καὶ 1.20 μ. ἀντιστοιχῶς. Τὰ εὐρήματα ἦσαν χάνδραι, κοινὰ ἀγγεῖα, εἰς μελανόμορφος σκύφος τοῦ ζωγράφου τοῦ Αἴμονος (πίν. 125α) καὶ μία ταινιωτὴ κύλιξ φέρουσα παράστασιν παλαιστῶν (πίν. 125β)¹. Ὑπεράνω τοῦ στρώματος τῆς μιᾶς ἐκ τῶν πυρῶν εὐρέθησαν τὰ τεμάχια ἀρχαϊκοῦ ἀγαλματίου καθήμενης γυναικείας μορφῆς (ἐλλείπει δυστυχῶς τὸ πρόσωπον) ἐκ μαλακοῦ πώρου τῆς περιοχῆς τοῦ Ἀκρωτηρίου. Τὸ ὑλικὸν τοῦτο ἐχρησιμοποιοεῖτο κυρίως διὰ μικρὰ ἀγαλμάτια, ἀλλὰ δὲν ἔλειπον εἰς τὴν Θήραν καὶ μεγάλα ἔργα. Πρὸ διετίας ἔχει εὐρεθῆ ἡ χεὶρ ἀρχαϊκοῦ ἀγάλματος μεγέθους μεγαλυτέρου τοῦ φυσικοῦ, ὥραίας ἐργασίας καὶ διασώζουσα εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἐρυθρὸν χρῶμα, παλαιότερον δὲ ἀπότμημα ἐκ τοῦ στήθους ἀρχαϊκῆς σειρήνος.

Ἀπροσδοκῆτως ἀφθονα εὐρήματα ἔδωσε μία θολοειδῆς κατασκευὴ ὑπεράνω τοῦ λαξευτοῦ τάφου. Ἡ κατασκευὴ αὕτη εἶχε πεταλόσχημον διάγραμμα μὲ τὴν εὐθειαν πλευρὰν πρὸς ΒΑ., μῆκος 1.20, μέγιστον πλάτος 0.80 καὶ ὕψος 0.83 μ. (πίν. 123γ). Ἦτο κατεσκευασμένη δι' ἀργῶν λίθων, οἵτινες κατὰ τὸ βόρειον τμήμα ἐστηρίζοντο ἐπὶ τοῦ φυσικοῦ βράχου. Εἰς τὸν περιορισμένον χώρον τοῦ ἐσωτερικοῦ εὐρέθησαν δύο κρατῆρες, ὁ εἰς μεθ' ἑλικοσχήμων λαβῶν καὶ ὁ ἕτερος κορινθιακοῦ τύπου (πίν. 124α. β). Ἐντὸς τῶν ἀγγείων ἡ πέριξ αὐτῶν εἶχον συσσωρευθῆ 31 πήλινα εἰδῶλια καὶ 27 ἀγγεῖα. Τέσσαρες μεγάλαι γυναικεῖαι προτομαί, καθὼς καὶ ἄλλα μικρότερα εἰδῶλια, εὐρέθησαν δυστυχῶς διαλελυμένα. Ἀλλὰ καὶ οἱ κρατῆρες ἦσαν πολὺ κατεστραμμένοι ἐκ τῆς ὕγρασίας. Ἐντὸς τῆς θολοειδοῦς κατασκευῆς δὲν διεπιστάθησαν ἴχνη πυρᾶς ἢ λείψανα ὀστῶν. Ὁ προορισμὸς τῆς ἤτο, διὰ τὴν περιλάβην τὰς νεκρῶν προσφοράς. Ἀλλὰ πέριξ αὐτῆς ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς πυραῖ, ἐκ τῶν ὁποίων δύο τοῦλάχιστον σχετίζονται πρὸς τὴν θολοειδῆ κατασκευὴν. Ἡ πρώτη ἔκειτο κατὰ μῆκος τῆς προσθίας πρὸς τὴν κατωφέρειαν πλευρᾶς καὶ εἶχε μῆκος 1.10 καὶ μέγιστον πλάτος 0.30 μ. (πίν. 124γ). Προφανῶς δὲν εἶχε χρησιμοποιηθῆ διὰ ταφῆν. Περιεῖχεν ἓνα μελανόμορφον σκύφον μὲ παράστασιν διονυσιακοῦ θιάσου καὶ δύο ὥραίας κύλικας, μίαν ταινιωτὴν φέρουσαν παράστασιν ἀρματοδρομίας (πίν. 126β) καὶ μίαν χειλεωτῆν· αὕτη ἐξωτερικῶς εἶναι ἀκόσμητος, εἰς τὸ ἐσωτερικὸν φέρει παράστασιν ἰπέως. Ἡ ἄλλη πυρὰ ἤτο σχεδὸν παράλληλος πρὸς τὴν προηγούμενην χωριζομένη διὰ μικροῦ τοιχαρίου—αἱ ἄλλαι πλευραὶ εἶχον προχέως λαξευθῆ εἰς τὸ φυσικὸν πέτρωμα. Ὁ πυθμὴν ἔκειτο 0.35 μ. χαμηλότερον. Τὸ μῆκος ἤτο 1.50 καὶ τὸ πλάτος 0.52 μ. Ὑπεράνω τοῦ στρώματος τῆς πυρᾶς, τὸ ὁποῖον εἶχε πάχος 0.20 μ., ἴστατο στερεωμένος ἐξωτερικῶς διὰ μικρῶν λίθων εἰς ἐντοπίου κατασκευῆς πίθος μετὰ καλύμματος πλήρης

¹ Πρβ. Тосра, πίν. 79, 1063.

κεκαυμένων ὀστέων. Ἀλλὰ καὶ ἡ πυρὰ περιεῖχε λείψανα ὀστέων, καθὼς καὶ τὰ ὄστρακα μιᾶς μελαμβροῦς κύλικος καὶ ἄλλων χονδροτέρων ἀγγείων.

Ἐκ τῶν δύο κρατήρων τῆς θολοειδοῦς κατασκευῆς ὁ κορινθιακοῦ τύπου φέρει παράστασιν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὀψεως τοῦ Θησέως (ἡ μορφή εἶναι ἀγένειος) καταπαλαίοντος τὸν μαραθώνιον ταῦρον καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης σειρᾶς κομαστῶν (πίν. 126α)¹. Ὁ ἕτερος ἔφευγεν εἰς τὸν λαίμῳν παράστασιν πολεμιστῶν, κατὰ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα ἦτο ἀπλῶς μελαμβροῦς. Μεταξὺ τῶν σωζομένων εἰδωλίων παρίστανται κατακεκλιμένοι συμποσιασταὶ (πίν. 127β καὶ 128δ), δαιμονικαὶ μορφαί, ὧν ἡ μία ἐντόνου ρεαλισμοῦ² (πίν. 128β), ὀκλάζοντες Σιληνοὶ κλπ. Εὐρέθη ἐπίσης ἐν πλαστικὸν ἀγγεῖον εἰς σχῆμα κεφαλῆς Ἡρακλέους³ (πίν. 128α) καὶ ἐν ἀνατολικοῦτον εἰδῶλιον καθημένης ἐπὶ θρόνου θεᾶς (πίν. 128γ). Τὰ ἄλλα πῆλινα εἰδῶλια ἦσαν τὰ συνήθη ἐκ τῶν τάφων τῆς Θήρας ζῶα (χοιρίδια, χελῶναι, πίθηκοι, περιστρεφαί). Τὰ ἀγγεῖα εἶναι ἐντόπια θηραϊκά (πίν. 127α), ἀρκετὰ κορινθιακά (πυξίδες, κοτύλαι), ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἄττικά. Ἀναφέρονται τὰ σημαντικώτερα: μία μελανόμορφος ὕδρία, ἐπὶ τῆς ὁποίας παρίσταται Ζεὺς καὶ Ἐρμῆς ὀδηγοῦντες τὰς τρεῖς θεᾶς τῆς κρίσεως τοῦ Πάριδος (πίν. 129α), μία ὄλη φέρουσα παράστασιν νέου ὀδηγοῦντος ἵππου (πίν. 129β) καὶ δύο ταινιωτὰ κύλικες μικρῶν καλλιτεχνῶν ἢ μία φέρουσα παραστάσεις μυθολογικῶν μαχῶν εἶναι ἑλλιπής, εἰς τὴν ἄλλην εἰκονίζονται ἵππεῖς καὶ ἔλαφοι (πίν. 129γ). Τὰ ἀξιολογώτερα πάντως εὐρήματα εἶναι δύο ροδιακά πινάκια: τὸ ἐν ἑλλιπὲς φέρει παράστασιν λέοντος, τὸ ἄλλο κάπρου (πίν. 130).

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Σ. ΖΑΦΕΙΡΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Τὰ ἴδια θέματα ἔχει καὶ ὁ κρατὴρ CV Lounge 12 πίν. 180.

² Ἄλλο παριστᾶ ἀνδρικήν μορφήν μὲ κωνικὸν πῖλον, ἣτις φέρει ἐπὶ τοῦ ὤμου παιδίον, πρβ. Lindos I, πίν. 108, 2318. Τὰ πῆλινα ταῦτα εἰδῶλια εἶναι ροδιακῆς προελεύσεως.

³ Βλ. HIGGINS, Terracottas in the British Museum, πίν. 19, 95.

α. Ἡ κλιμακωτὴ ἀτραπός.

β. Ταφή παρὰ τὴν κλιμακωτὴν ἀτραπόν.

γ. Ταφή παρὰ τὴν στροφὴν τῆς ὁδοῦ.

δ. Ὑστεροαρχαϊκὰ ταφικὰ κατασκευαί.

α - β. Συστάς ἀρχαίων τάφων.

γ. Θολοειδής κατασκευή.

α - β. Ἀγγεῖα εἰς τὴν θολοειδῆ κατασκευὴν.

γ. Θολοειδῆς κατασκευή.

α. Μελανόμορφος άττικὸς σκύφος.

β. Ταινιωτὴ κύλιξ.

α. Μελανόμορφος κρατήρ.

β. Ταινιωτή κύλιξ.

α. Ἀρχαϊκὴ θηραϊκὴ πυξίς.

β. Συμποσιαστής.

α. Πλαστικόν ἀγγεῖον.

β. Ειδώλιον δαιμονικῆς μορφῆς.

δ. Συμποσιαστής.

← γ. Ειδώλιον καθημένης θεᾶς.

α. Μελανόμορφος ύδρία.

β. Μελανόμορφος ὄλπη.

γ. Ταινιωτή κύλιξ.

α - β. Ροδιακά πινάκια.